

Pekka Pohjankoski

Lakimies
7–8/2025
s. 1350–1363

Suomen valtiojärjestys ja Euroopan integraation virtaukset: vapaakaupasta federatiiviseen valtiosääntöön

1. Aluksi

Useat kotimaisen valtiosäännön viime vuosikymmenien keskeiset muutokset liittyvät Euroopan unionin (EU) jäsenyyteen. Tässä kirjoituksessa kuvataan ja arvioidaan tiiviin historiallisen katsauksen kautta eurooppalaisen integraation vaikutusta eräisiin Suomen valtiosäännön ratkaisuihin 1960-luvun alun FIN-EFTA-sopimuksesta nykymuotoiseen unioniin. Tänä aikana kansainvälisoikeudellisen vapaakaupan piiristä on siirrytty EU-jäsenyyden myötä federatiivisen valtiosäännön aikaan.

Oikeustieteen piirissä on laajasti tunnistettu EU-oikeuden, ja yleisemminkin oikeuden eurooppalaistumisen, vaikutus Suomen valtio- ja oikeusjärjestyksen keskeisiin piirteisiin, mukaan lukien täysivaltaisuus, perusoikeusjärjestelmä ja tuomioistuinten rooli. Vähemmälle huomiolle on jäänyt federalismi eli unionin vertikaalinen toimivallanjako Suomen valtiosäännön osana.¹ Tämä lyhyt kirjoitus kiinnittää huomiota tätä piirrettä koskevaan kehitykseen.

2. Vapaakaupan kansainvälisiä virtauksia Suomen rannoilla

Toisen maailmansodan jälkeen Suomi pyrki integroitumaan läntiseen talousjärjestelmään. GATT-sopimukseen ja Bretton-Woods-järjestelmään liittyttiin

* *Pekka Pohjankoski*, OTT, VT, LL.M. (Harvard), Esq. (N.Y.), tutkijatohtori, Turun yliopisto. Kirjoitus on laajennettu kirjallinen esitys Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen helmikuun 2025 jäsentilaisuudessa Suomalaisen oikeustieteen kansainväliset virtaukset pidetystä alustuksesta.

1. Oikeudellisesti ”federalismi” viittaa vertikaaliseen toimivallanjakoon erotuksena poliittisesta aatesuunnasta, jolla tavoitellaan eurooppalaista liittovaltiota. Ks. osuvasti Michael Goldfarb, Why is Europe avoiding the F-word? BBC News 27.8.2012 osoitteessa <https://www.bbc.com/news/magazine-19366150>.

1940- ja 1950-lukujen taitteessa.² Neuvostoliiton varjossa Suomi ei kuitenkaan ollut Marshall-apua kanavoivien organisaatioiden piirissä, ja kun täysjäsenyyttä Euroopan vapaakauppa-alue EFTA:ssa 1960-luvun alussa harkittiin, Tehtaan-kadun nootti ei jättänyt epäselväksi itänaapurin epäsuopeaa kantaa.³ Kylmän sodan jakolinjalla kompromissina saavutettiin vuoden 1961 FIN-EFTA-sopimus, joka mahdollisti idänkaupan erityisjärjestelyt sekä rajatun EFTA-yhteistyön.⁴ Kyseisen sopimusjärjestelyn myötä Suomi alensi tullitariffeja sekä vähensi kaupan määrällisiä rajoituksia EFTA-maiden kanssa pyrkien samalla soveltamaan vastaavia ehtoja idänkaupassa.⁵

Muutokset EFTA:n jäsenistössä johtivat uuteen tilanteeseen, kun Iso-Britannia ja Tanska liittyivät Euroopan yhteisöihin vuonna 1973. Suomi päätyi neuvottelemaan vapaakaupasta Euroopan talousyhteisön (ETY, engl. EEC) kanssa. Suomen EEC-sopimus tuli voimaan vuoden 1974 alusta.⁶ Monipolvinen neuvotteluprosessi kietoutui Suomen kylmän sodan ulkopoliittiseen asemaan. Välillisesti se yhdistyi myös Urho Kekkosen poikkeuslailla toteutettuun uudelleenvalintaan tasavallan presidentiksi, mikä näyttäytyi keinona saavuttaa Neuvostoliiton hyväksyntä vapaakauppasopimukselle. Suurteollisuusintressit, joille sopimus oli tärkeä, ryhmittivät Kekkosen taakse eduskunnassa poikkeuslain edellyttämän määränemmistön saavuttamiseksi.⁷ Länsilähentymistä kompensoitiin vapaakauppasopimuksilla Itä-Euroopan socialististen valtioiden kanssa.⁸

Vaikka vientivetoiselle kansantaloudelle erityisesti teollisuustuotteita koskeva sopimus oli sekä poliittisesti että taloudellisesti merkittävä avaus Eurooppaan, oikeudellisesti siinä oli korostetusti kyse varsin klassisesta valtiosopimusaktista.

2. Ks. Andrea Lorenz-Wende, Suomen liittyminen Bretton Woodsin valuuttakurssijärjestelmään 1944–1948. Kansantaloudellinen aikakauskirja 3/2007, s. 302–318.
3. Jukka Seppinen, Suomen EFTA-ratkaisu yöpakkasten ja nootikkriisin välissä. Gummerus 1997, s. 182 alkaen.
4. Ks. laki (15/1961) Suomen Tasavallan ja Euroopan vapaakauppaliiton jäsenvaltioiden välisen sopimussuhteen luomista koskevien sopimusten eräiden säännösten hyväksymisestä ja asetus (16/1961) Suomen tasavallan ja Euroopan vapaakauppaliiton jäsenvaltioiden välisen sopimussuhteen luomista koskevien sopimusten voimaansaattamisesta. Ks. myös D. G. Valentine, The Agreement Creating and Association between the European Free Trade Association and Finland. International and Comparative Law Quarterly 10(3) 1961, s. 619–621.
5. Ks. mm. Juhana Aunesluoma, Vapaakaupan tiellä: Suomen kauppa- ja integraatiopolitiikka maailmansodista EU-aikaan. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2011, s. 189–213 ja Matthew Broad, Transatlantic Relations and Finland's Application to the European Free Trade Association (EFTA). Faravid – Historian ja arkeologian tutkimuksen aikakauskirja 48 (2019), s. 65–87.
6. Euroopan talousyhteisön kanssa tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annettu laki (66/1973) ja asetus (67/1973) Euroopan talousyhteisön kanssa tehdyn sopimuksen voimaansaattamisesta.
7. Aunesluoma 2011, s. 269 ja Jukka Seppinen, Mahdottomasta mahdollinen: Suomen tie Euroopan unioniin. Gummerus 2001, s. 577–580.
8. Ks. Kimmo Mettala – Kaarina Ståhlberg, Free Trade Agreements between Finland and Central and Eastern European Countries. International Lawyer 28(3) 1994, s. 773–786.

Kun verrataan tilannetta ETY:n perustamissopimukseen, yhteisön ja EFTA-valtioiden välisillä vapaakauppasopimuksilla ei pyritty vastaavanlaiseen laajakantoiseen ”kotimarkkina-alueen” luomiseen, joten ne olivat tavoitteiltaan erilaiset.⁹ Suomen sopimus oli myös muiden Pohjoismaiden vastaavia EFTA-sopimuksia pidättyväisempi. Jälkimmäisistä poiketen siihen ei sisällynyt esimerkiksi niin sanottua evoluutiolauseketta, jolla mahdollistettaisiin jatkoneuvottelut sopimuksen soveltamisalan laajentamisesta.¹⁰ Sen sijaan sopimuksen johdanto-osassa todettiin nimenomaisesti sen tavoitteena olevan kaupan kehittäminen ETY:n ja Suomen välillä ”puuttumatta toistensa itsenäiseen päätöksentekovaltaan”.¹¹

Suomen EEC-sopimus ei siten vaikuttanut kotimaisen valtiosäännön perusratkaisuihin. Toisin oli asia Euroopan yhteisöjen piirissä, jossa yhteisöjen perustamissopimukset – eli sopimukset Euroopan hiili- ja teräsyhteisöstä, ETY:stä ja Euroopan atomienergiayhteisöstä – olivat luoneet jo 1950-luvulta alkaen federatiivisen oikeusjärjestyksen, jonka tavoitteena oli jäsenvaltioiden sisäisen ja ulkoisen täysivaltaisuuden rajoittaminen yhteisöjen hyväksi tietyillä politiikanaloilla. Tämän ylikansallisen oikeuden luonne oli alusta alkaen oikeustieteen tutkimuskohde.¹² 1960-luvulla silloinen yhteisöjen tuomioistuin omaksui ratkaisuihinsa tulkintoja, jotka vahvistivat perussopimusten federatiivisia piirteitä ja joilla ruopattiin varsin perusteellisesti poliittiseen ja taloudelliseen nationalismiin perustuvia ajatuksia valtiosuvereniteetista.¹³

Suomen EEC-sopimuksen määräykset olivat käytännössä identtisiä eräiden ETY-sopimuksen tuljella, tullimaksuihin rinnastuvia veroja, tuonnin määrällisiä rajoituksia, kartelleja ja valtiontukia koskevien määräysten kanssa.¹⁴ Kari Joutsamo pohti vuonna 1983 EEC-sopimuksen määräysten mahdollisia soveltumistapoja Suomessa todeten, että blankolailla voimaansaattatut sopimusmääräykset tullitariffeista, kaupan määrällisistä rajoituksista ja jopa verotuksesta saattaisivat

9. Kari Joutsamo, EFTA–EEC-vapaakauppasopimusten juridisesta tulkinnasta. *Lakimies* 1982, s. 371–376, 374. Ks. myös asia 270/80 *Polydor ym. v. Harlequin ym.*, ECLI:EU:C:1982:43, kohta 18.

10. Ks. Ulf Bernitz, *The EEC-EFTA Free Trade Agreements with Special Reference to the Position of Sweden and the other Scandinavian EFTA Countries*. *Common Market Law Review* 23(3) 1986, s. 567–590, 570 ja Sven Norberg, *The Free Trade Agreements of the EFTA Countries with the EC – experiences and problems*. *Svensk Juristtidning* 2/1988, s. 77–107, 88–89.

11. Suomen EEC-sopimus. Ulkoasiainministeriön julkaisuja 1972, s. 20 alkaen.

12. Ks. mm. Gerhard Bebr, *The European Coal and Steel Community: A Political and Legal Innovation*. *Yale Law Journal* 63(1) 1953, s. 1–43; Daniel Vignes, *La Communauté européenne du charbon et de l’acier: Un exemple d’administration économique internationale*. *Librairie générale de droit et de jurisprudence* 1956 ja Pierre-Olivier Lapie, *Les Trois Communautés: Charbon-acier, Marché commun, EURATOM*. Fayard 1960.

13. Ks. esim. William Phelan, *Great Judgments of the European Court of Justice: Rethinking the Landmark Decisions of the Foundational Period*. Cambridge University Press 2019.

14. Ks. erit. 3, 6, 13 ja 23 artikla.

saada välittömiä oikeusvaikutuksia.¹⁵ Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut, että Suomen dualistisessa järjestelmässä EEC-sopimuksen määräyksillä olisi suoraan, ilman niiden kansallista toimeenpanoa, välittömiä vaikutuksia. Ulf Bernitz katsoi samansuuntaisesti, että ETY:n perustamissopimukselle ominaisia valtiosääntöisiä piirteitä ei voitu johtaa EEC-vapaakauppasopimuksista pohjoismaisiin dualistisiin järjestelmiin.¹⁶

Ylikansallisen oikeuden kehitys läikkyi kuitenkin Suomeenkin. Kotimaiset metsäyhtiöt joutuivat 1980-luvulla Euroopan yhteisöjen komission hampaisiin niin sanotussa Wood Pulp -asiassa, jossa komissio katsoi yhtiöiden vääristäneen kilpailua sellun eurooppalaisilla yhteismarkkinoilla. Yhtiöt väittivät, että tilanteessa oli kyse yhteisön kilpailuoikeuden ekstraterritoriaalisesta soveltamisesta. Yhtiöiden katsottiin kuitenkin olevan Suomen EEC-sopimuksen estämättä komission lainkäyttövallan piirissä, koska niiden yhteistoiminta pohjoisamerikkalaisten ja ruotsalaisten selluyhtiöiden kanssa vaikutti kilpailuun yhteismarkkinoilla, ei vain Suomessa.¹⁷ Kotimaiset liiketoiminnanharjoittajat joutuivat siten luovimaan eurooppalaisen sisämarkkinasääntelyn vesillä jo aikana, jolloin Suomen EU-jäsenyys ei vielä konkreettisesti edes siintänyt horisontissa.

3. Eurooppaoikeuden valtiosääntöinen virta voimistuu

Eurooppalaisen integraation pintavirtaukset voimistuivat 1980-luvun puolivälissä vetäen Suomea kohti länttä. Suomesta tuli EFTA:n täysjäsen vuonna 1986. Samanaikaisesti EY:n piirissä toteutettiin ensimmäinen merkittävä perussopimusten muutos, Euroopan yhtenäisasiakirja, joka uudisti yhteisöjen toimielinjärjestelmää ja antoi lähtölaukauksen kattavien sisämarkkinoiden kehittämiseksi. Schengenin sopimus muodosti perustan myöhemmin toteutuneelle sisärajattomalle Euroopalle, ja tietä viitotettiin eurooppalaiselle yhteisvaluutalle. Toisaalta EFTA:n täysjäsenenäkin Suomi oli yhä ylikansallisen integraation ulkokehällä, sillä EFTA:ssa oli puhtaasti kyse kansainvälisoikeudellisesta vapaakauppa-alueesta. EFTA:n ja EY:n lähentyminen voimistui kylmän sodan liennytyksen myötä. Eurooppalainen poliittinen unioni sai ilmaa siipiensä alle, kun Saksojen yhdistyminen jäsinytti yhteisöjen sisäistä valtasapainoa.

15. Kari Joutsamo, The Direct Effect of Treaty Provisions in Finnish Law. *Nordic Journal of International Law* 52(3–4) 1983, s. 34–44, 39.

16. Bernitz 1986, s. 579–81.

17. Ks. yhd. asiat 89, 104, 114, 116, 117 ja 125–129/85 A. Ahlström Osakeyhtiö ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio, ECLI:EU:C:1988:447, kohdat 14, 18 ja 30–32.

Saavuttaessa 1990-luvulle virtaukset muuttuivat aallokoksi.¹⁸ Suomen liittymisen Euroopan ihmisoikeussopimukseen heijasti perusoikeusajattelun murrosta.¹⁹ Euroopan talousaluetta (ETA) koskeva sopimus mahdollisti integroitumisen EY:n sisämarkkinoille. Siinä missä EEC-sopimus oli alentanut tullitariffeja, ETA-sopimuksesta seurasi Suomelle velvollisuus laittaa kansallisesti täytäntöön EY:n sisämarkkinalainsäädäntöä. Samalla eräät EY-oikeuden toimintaperiaatteet, kuten ensisijaisuus ja välitön vaikutus, tulivat ETA-sopimuksen välityksellä kotimaisen oikeuden näkökenttään. Nämä periaatteet vahvistettiin nimenomaisesti ETA-sopimusta koskevassa voimaansaattamislaissa, mikä oli tarpeen, koska ETA-sopimuksella ei itsellään ollut tällaisia valtiosisäisiä vaikutuksia.²⁰ Pekka Timonen totesi ETA-jäsenyyden merkitsevän suomalaisen oikeustieteen kannalta ”olennaista periaatteellista muutosta suomalaisen oikeusjärjestelmän rakenteeseen” ja ”tieteenalan yleisiin lähtökohtiin”.²¹

Jos oikeustieteilijät olivatkin jo tunnistaneeet ETA-jäsenyydessä uudenlaisen valtiojärjestykseen vaikuttavan virtauksen, EU-jäsenyyden konkretisoituessa tämä virtaus muutti radikaalisti muotoaan. Tuomas Ojanen kirjoitti vuonna 1993, että valtiosääntöoikeudellisesti keskeinen ero ETA-sopimusjärjestelmän ja EY-oikeuden välillä oli se, että ”ETA-säädöksiä voidaan pitää valtiosopimuksina, EY-säädöksiä ei”.²² Periaatteellisena erona voitiin nähdä, että EU-jäsenyyden myötä jäsenvaltiot eivät vain sitoutuneet valtiosopimusvelvoitteisiin kansainvälisen oikeuden piirissä vaan siirsivät toimivaltaansa myös oman valtiosisäisen säädösvaltansa näkökulmasta ylikansalliselle tasolle. Ja toisin päin tarkasteltuna: EU-oikeuden näkökulmasta ETA-sopimus oli niin sanottu assosiaatiosopimus, jolla EFTA-valtioiden kanssa sovittiin kansainvälisoikeudellisesti tietyistä velvoitteista, kun taas EU-liittymissopimuksella valtio hyväksyi EU:n perussopimukset, unionin oman valtiosäännön, tullen elimelliseksi osaksi federatiivista valtiounionia.

18. Ks. Niilo Jääskinen, Kolme aaltoa – miten Suomen oikeus eurooppalaistui? Defensor Legis 4/2001, s. 603–619, jossa aallonharjoja paikannetaan vuosiin 1981, 1989 ja 1995.

19. Ks. tästä merkittävästä kehityksestä esim. Tuuli Heinonen – Juha Lavapuro (toim.), Oikeuskulttuurin eurooppalaistuminen: ihmisoikeuksien murroksesta kansainväliseen vuorovaikutukseen. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2012.

20. Ks. Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja sopimuksen soveltamisesta annetun lain (1504/1992) 2 § ja hallituksen esitys eduskunnalle Euroopan talousalueen perustamiseen liittyvien sopimusten eräiden määräysten hyväksymisestä 95/1992 vp, s. 66. Ks. myös Heikki Kanninen, EY-oikeuden soveltaminen korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Eräitä kokoavia havaintoja kymmenen vuoden soveltamiskäytännön jälkeen. Lakimies 7–8/2003, s. 1253–1272, 1255.

21. Pekka Timonen, ETA-sopimuksen vaikutus suomalaiseen oikeuslähde- ja laintulkintaoppiin. Lakimies 4/1993, s. 583–597, 583, 590.

22. Tuomas Ojanen, EY-oikeus jäsenvaltiossa: Valtiosääntöoikeudellinen tutkimus EY-oikeuden valtiosisäisestä voimassaolosta, vaikutuksista ja asemasta. Lakimiesliiton Kustannus 1993, s. 26.

EU-jäsenyys muokkasi Suomen valtiosäännön keskeisiä ratkaisuja valtion täysivaltaisuudesta, budjetti- ja verotusvallasta sekä tuomioistuinten säädösvalvontaroolista.²³ Valtiosääntökomitea 1992 totesi, että unionissa oli kyse yhteistyömuodoista, jotka ovat ”kiinteämpiä ja velvoittavampia kuin perinteiset kansainväliset sopimukset”.²⁴ Liittymissopimus hyväksyttiin niin sanotussa supistetussa perustuslainsäätämisjärjestyksessä, poikkeuslakina, neuvoa-antavan kansanäänestyksen jälkeen. Perustuslaista poikkeaminen tarkoitti lähtökohtaisesti, että EU-oikeudesta johtuvat velvollisuudet eivät muodostuisi ongelmiksi perustuslain kannalta. Niilo Jääskinen totesi, että sikäli kuin EU-toimielimet toimisivat niille annetun toimivallan puitteissa, eivät toimet olisi perustuslain kanssa ristiriidassa. Toimielinten toiminnan perussopimustenmukaisuus olisi puolestaan asia, joka ratkaistaisiin EU-tuomioistuimessa (EUT).²⁵

Sisällöllisesti EU-jäsenyyteen sitoutuminen tarkoitti paitsi liittymissopimuksen myös koko EU-oikeuden kokonaisuuden eli niin sanotun *acquis*:n hyväksymistä. Tähän tuolloin lähes 40 vuoden ajan muotoutuneeseen normikokonaisuuteen kuului eri säädösten ohella joukko valtiosääntöä vahvasti muotoavia toimintaperiaatteita, kuten EU-oikeuden ensisijaisuus. Tältä osin liittymissopimusta koskevassa hallituksen esityksessä perussopimukset katsottiin unionin ”valtiosään[nöksi]” ja EU-oikeudella katsottiin olevan ”etusija suhteessa lähtökohtaisesti kaikkeen sen kanssa ristiriidassa olevaan kansalliseen lainsäädäntöön riippumatta tämän säädöshierarkkisesta tasosta, koska jäsenvaltiot ovat yhteisön [nyk. unionin] toimivaltaan kuuluvissa kysymyksissä siirtäneet lainsäädäntövaltansa yhteisölle [nyk. unionille]”.²⁶

Perustuslakivaliokunta katsoi liittymissopimusta koskevassa lausunnossaan asiallisesti samoin.²⁷ Esitöiden mukaan virkamiehet ja tuomioistuimet olisivat velvollisia olemaan soveltamatta kansallista lakia, joka on ristiriidassa EU-oikeuden kanssa.²⁸

23. Ks. hallituksen esitys eduskunnalle Suomen liittymisestä Euroopan unioniin tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 135/1994 vp, s. 21–23.

24. Valtiosääntökomitea 1992:n mietintö. Euroopan unionin vaikutukset Suomen valtiosääntöön – Ulkopoliittisen päätöksentekojärjestelmän uudistamistarpeet ja -tavat. Komiteanmietintö 1994:4, s. 1.

25. Niilo Jääskinen, *The Application of Community Law in Finland: 1995–1998*. *Common Market Law Review* 36(2) 1999, s. 407–441, 410, 413.

26. HE 135/1994 vp, s. 14–15.

27. Ks. perustuslakivaliokunnan lausunto 14/1994 vp (HE 135/1994 vp Suomen liittymisestä Euroopan unioniin tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä (nide I), Sopimus Norjan, Itävallan, Suomen ja Ruotsin liittymisestä Euroopan unioniin (nide II), Sopimus Euroopan unionista ja Euroopan talousyhteisön perustamissopimus (nide III), Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimus ja Euroopan hiili- ja teräsyhteisön xvii perustamissopimus (nide IV), Euroopan yhteisöjen perustamissopimuksia muuttavat sopimukset ja asiakirjat (nide V)), s. 3.

28. HE 135/1994 vp, s. 23.

Säätämiskatkaisu, jossa katsottiin EU-oikeuden toimintaperiaatteiden, kuten ensisijaisuuden, johtuvan suoraan EU-oikeudesta, oli periaatteellisesti huomionarvoinen.²⁹ Siinä missä ensisijaisuus oli ETA-sopimuksen kontekstissa tullut saat-
taa voimaan maininnalla kansallisessa laissa, EU-jäsenyyden yhteydessä kyseinen
periaate tuli osaksi Suomen oikeusjärjestystä suoraan EU:n perussopimuksien
voimaansaattamisella. Kyse oli toimivallan siirtämisestä unionille, jonka oman
ylikansallisen oikeusjärjestyksen perusteella jäsenvaltioilla oli puolestaan velvol-
lisuus kansallisesti turvata EU-oikeuden soveltaminen.³⁰ Ensisijaisuuskysymystä
ei siten säännelty erikseen kansallisessa laissa, vaan se sai sisältönsä suoraan
EU-oikeudesta. Myöhemmin kotimaisessa lainvalmistelussa on samansuuntais-
esti katsottu, että ”EU-oikeuden etusija johtuu – EU-oikeudesta itsestään”.³¹

EU-jäsenyydessä ei ollut kyse enää pelkästään oikeuden kansainvälisestä
virtauksesta. Jäsenyyden vaikutus Suomen oikeusjärjestelmään olikin ennen
kaikkea valtiosääntöinen muutos. Liittyminen unioniin oli oikeusjärjestelmän
kokonaisuuteen, syvärakenteeseenkin, käyvä muodonmuutos, jossa kotimainen
valtiosääntö sai federatiivisen ulottuvuuden. Kyse ei kuitenkaan ollut EU-liit-
tovaltiosta – EU ei ole valtio³² – vaan kehityksestä, jossa Suomesta tuli osa
vertikaaliselle toimivallanjaolle järjestäytyntä eli federatiivista valtiunionia.
Hydrologista vertausta voidaan jatkaa: siinä missä aiemmat vapaakauppajär-
jestelyt olivat kansainvälisoikeudellisia virtauksia, EU-jäsenyys oli eräänlainen
padotun normiaineksen tulvaporttien avaaminen, jonka myötä ylikansallinen
eurooppalainen oikeus valtiosääntöisine rakenteineen ja periaatteineen virtasi
Suomeen kotimaiseen normiainekseen sekoittuen.

4. Federatiivinen valtiosääntö tulee näkyväksi

Suomen valtiojärjestys muuttui EU-jäsenyyden myötä. Osaksi sen perusratkai-
sua tuli 1.1.1995 alkaen federalismi eli vertikaalinen toimivallanjako unionin
ja jäsenvaltioiden välillä. Federalismin periaatteet ovat tulleet yhä selkeämmin
näkyviksi unionin ja kansallisen valtiosäännön kehittyessä. EU-jäsenyyttä on
käsitelty suomalaisessa oikeustieteessä sinänsä ansiokkaasti usein sektoreittain
tai oikeuden eurooppalaistumisen kautta. Näissä näkökulmissa on kuitenkin
valitettavan vähälle painotukselle jäänyt EU:n federatiivinen oikeusjärjestys, joka

29. Toimintaperiaatteilla viitataan periaatteisiin, kuten toissijaisuus, suhteellisuus, vilpiton yhteis-
työ, etusija, välitön vaikutus sekä jäsenvaltion vahingonkorvausvelvollisuus.

30. Ks. valtiosääntökomitea 1992:n mietintö, s. 270, 413.

31. Hallituksen esitys eduskunnalle valmiuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 3/2008 vp, s. 34.

32. Lausunto 2/13, ECLI:EU:C:2014:2454, kohta 156 (”unionia ei kansainvälisen oikeuden kannalta
katsoen voida luonteensa perusteella pitää valtiona”).

käsittää kaksi toisiinsa kytkeytyvää hallinnon tasoa: unionin ja jäsenvaltiot.³³ Tässä kirjoituksessa katsotaan, että kotimainen valtiosääntö on ymmärrettävä osana federatiivista rakennetta EU-jäsenyyden oikeusjärjestykseen syvälle käyvän, rakenteellisen vaikutuksen hahmottamiseksi.

Federatiivinen ulottuvuus liittyy olennaisesti siihen, että Suomi on siirtänyt valtioelintensä toimivaltaa unionille, joka käyttää tätä annettua toimivaltaa itsenäisesti. EU:ssa vallitsevien vertikaalisen toimivallanjaon periaatteiden mukaan tietyissä asioissa unionilla on yksinomainen toimivalta, toisissa toimivalta on jaettu sen ja jäsenvaltioiden kesken ja osassa asioita unioni tukee jälkimmäisten toimintaa.³⁴ Siltä osin kuin toimivaltaa ei ole annettu unionille, se säilyy jäsenvaltioilla. Konkreettisesti toimivallan jakautuminen näkyy muun ohella siinä, että lainsäädäntöä tehdään paitsi Arkadianmäellä myös Brysselissä. EU:n federatiivinen olemus ei kuitenkaan pelkisty norminantovaltaan. EU-lainsäätäjän lisäksi unionin tasolla toimivat ylikansallista toimeenpanovaltaa käyttävä komissio sekä tuomiovaltaa edustava EUT, joiden keskinäiset suhteet toteuttavat horisontaalista vallanjako-oppia unionissa.

Käytännössä federatiivisessa valtiunionissa esiin nousevat oikeudelliset kysymykset eivät usein ole yksinomaan EU-oikeudellisia tai vain kansallisia, vaan ne on ratkaistava unionin oikeusjärjestyksen kokonaisuuden näkökulmasta. Alice Guimaraes-Purokoski on EU:n vertikaalista toimivallanjakoa koskevassa tutkimuksessaan perustellusti katsonut, että unionijäsenyyden myötä kotimaisen oikeuden kenttä itsessään on muuttunut.³⁵ Anu Mutanen ja Janne Salminen ovat puolestaan kuvanneet suomalaisen valtiosäännön muutoksen suurta linjaa EU-jäsenyyden yhteydessä siirtymisenä ”suverenistisesta ei-suverenistiseen perustuslakiin”.³⁶ Näitä tarkkanäköisiä havaintoja voidaan jatkaa toteamalla, että kyse on olennaisesti kotimaisen valtiosäännön uudelleenjärjestäytymisestä nimenomaan federatiivisten periaatteiden mukaisesti.

33. Ks. EU:sta federatiivisena oikeusjärjestyksenä mm. Koen Lenaerts, *Federalism: Essential Concepts in Evolution – The Case of European Union*. Fordham International Law Journal 21(3) 1998, s. 746–798, 748–749; Michael Burgess, *Federalism and European Union: The Building of Europe, 1950–2000*. Routledge 2000; Robert Schütze, *From Dual to Cooperative Federalism*. Oxford University Press 2009; R. J. Goebel, *Supranational? Federal? Intergovernmental? The Governmental Structure of the European Union after the Treaty of Lisbon*. Columbia Journal of European Law 20(1) 2013, s. 77–142, 83–84 sekä Signe Rehling Larsen, *The Constitutional Theory of the Federation and the European Union*. Oxford University Press 2021.

34. Rakenteelliset toimivaltaperiaatteet, kuten annetun toimivallan periaate sekä toimivallan jakautuminen, on ilmaistu mm. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 4 ja 5 artiklassa sekä Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 2–6 artiklassa.

35. Alice Guimaraes-Purokoski, *Vertikaalinen toimivallanjako EU-oikeudessa*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2009, s. 91.

36. Anu Mutanen – Janne Salminen, *Suomalaisen valtiosäännön eurooppalaistuminen – tarkastelussa valtion täysivaltaisuus, integraationormisto ja valtiosääntöinen identiteetti*. Oikeustiede–Jurisprudentia LIII:2023, s. 103–201, 155.

Miksi EU:n ja kotimaisen valtiosäännön suhdetta ei sitten Suomessa alun alkaen ole mielletty federatiiviseksi järjestykseksi? Viimeisten 30 vuoden aikana niin unionin kuin Suomen valtiosääntöistä rakennetta on uudistettu voimakkaasti. Liittymisen aikaan vuonna 1995 ei unionisuhde näyttäytynyt yhtä ilmeisen federatiiviselta, vaikka perusteiltaan unioni oli sitä jo tuolloin. Kyse oli yhtäältä EU:n valtiosäännön keskeneräisyydestä.³⁷ Juuri hyväksytty Maastrichtin sopimus, joka oli luonut perustan poliittiselle unionille, oli vaikeaselkoinen, antiikin temppelin pilarifasadin muodon kautta hahmotettu järjestelmä. Viimeistään Lissabonin sopimus ja sen alkumääräyksiin aukikirjoitettu unionin toimivaltakatalogi kuitenkin toivat federatiivisen suhteen näkyväksi unionitasolla.

Toisaalta kotimaisen perustuslain kentällä jäsenyyden alkuaika oli EU-minimalismin tai Eurooppa-vajeen aikaa.³⁸ EU-jäsenyys näkyi liittymisen jälkeen valtiosäännössä lähinnä välillisesti eri menettelytapasäännösten välityksellä. Poikkeuslakitradition taustaa vasten ei sinänsä ollut epätavallista, että perustuslaillinen teksti ei kaikilta osin kuvastanut voimassa olevaa oikeustilaa. Perustuslakivaliokunta katsoi liittymistä koskevassa lausunnossaan, että perustuslakitekstin muuttamista voitaisiin pitää oikeudellisesti välttämättömänä lähinnä silloin, jos jokin ”säännös kokonaan ja muutoin kuin tilapäisesti menettäisi nykyisen sisältönsä EU:n jäsenyyden vuoksi”.³⁹ Toisaalta edes euron käyttöönoton yhteydessä ei sittemmin katsottu välttämättömäksi muuttaa hallitusmuodon (94/1919) 72 §:ää, jossa todettiin, että ”Suomen rahayksikkö on markka”.⁴⁰

Vielä uuden perustuslain (731/1999) alkuaikoina EU-jäsenyyden vaikutukset olivat havaittavissa lähinnä luvun ”[k]ansainväliset suhteet” alla. Tätä aiheellisesti kritisoitiin.⁴¹ Sittemmin unionijäsenyys on tuotu näkyväksi perustuslain 1 §:n 3 momenttiin, jossa todetaan heti tasavaltalaisen täysivaltaisuuden jälkeen, että ”Suomi on Euroopan unionin jäsen”.⁴² Tätä edeltäneestä EU-minimalismista ei kuitenkaan tule tehdä johtopäätöstä, että EU-oikeuden asema Suomessa olisi ollut tätä ennenkin riippuvainen perustuslain muutoksesta. Tuomioistuimissa

37. Ks. EU:n valtiosäännöstä esim. Mattias Kumm, *Beyond Golf Clubs and the Judicialization of Politics: Why Europe has a Constitution Properly So Called*. The American Journal of Comparative Law 54(1) 2006, s. 505–530 sekä Robert Schütze, *European Constitutional Law*. Oxford University Press 2021.

38. Ks. Janne Salminen, ”Euroopan unioni” Suomen perustuslaissa. Lakimies 2/2009, s. 254–269, 268 ja Tuomas Ojanen, Valtiosääntöoikeus kansainvälistymisen kohteena ja välittäjänä. Lakimies 7–8/2014, s. 937–952, 939–940.

39. PeVL 14/1994 vp, s. 4/II.

40. Perustuslakivaliokunnan lausunto 18/1997 vp (VNS 4/1997 ”Talous- ja rahaliitto – Suomen vaihtoehdot ja kansallinen päätöksenteko”), s. 6.

41. Ks. Antero Jyränki, Euroopan unionin jäsenyys ja poikkeukset Suomen perustuslaista. Oikeus 1/2008, s. 112–126, 116 ja Allan Rosas, Millainen perustuslaki Euroopan unionille?, s. 109–139 teoksessa Heidi Hautala – Olli Rehn – Allan Rosas – Alexander Stubb, *Minun Eurooppani*. Tammi 2003, s. 116.

42. Ks. Suomen perustuslain muuttamisesta annettu laki (1112/2011).

muun ohella EU-oikeuden ensisijaisuus ja välitön vaikutus vahvistettiin pian jäsenyyden tultua voimaan.⁴³ Kun otetaan huomioon, että valtiosääntöoikeudellisesti oli selvää, että EU-oikeudella oli sille liittymisen yhteydessä annettu oikeudellinen asema, perustuslain 1 §:n 3 momentin EU-klausuulia on pidettävä merkittävänä tahdonilmaisuna jäsenyyden perustustaillistamiseen.

Jos EU-jäsenyys olikin liittymisajankohtana hallitusmuodon kanssa ristiriidassa – ja vaati siksi siitä poikkeamista – vuoden 2012 muutoksella unionijäsenyydestä tuli nimenomaisesti perustuslain sanelema valtiollinen perusratkaisu. Esitöissä ja valiokuntakäsittelyssä esitetyt lausumat, joiden mukaan kyse oli ”nykyisen tilanteen kirjaamis[es]ta”⁴⁴ ja muutos oli luonteeltaan ”toteava, ei oikeustilaa muuttava”, on ymmärrettävä sitä taustaa vasten, että EU-jäsenyys oli joka tapauksessa täysimääräisesti voimassa jo ennen kyseistä muutosta.⁴⁵ Sen sijaan ne eivät vähennä vuoden 2012 muutoksen merkitystä sitä seuraavalta ajalta. Perustuslain 1 §:n 3 momentin säännöksellä, jonka mukaan ”Suomi on Euroopan unionin jäsen”, on luontevaa katsoa tarkoitettavan, että Suomi kuuluu unioniin, ellei toisin säädetä – muuttamalla kyseistä perustuslain säännöstä soveltuva järjestystä noudattaen.

Perustuslakivaliokunta on kuitenkin ennakoivasti katsonut toisin. Sen mukaan kyseisen EU-klausuulin ”ennakollinen muuttaminen tai kumoaminen ei olisi edellytyksenä [EU:sta] eroamiselle”.⁴⁶ Valtionsisäisesti kansainvälisen velvoitteen irtisanomisesta päätetään lähtökohtaisesti perustuslain 94 §:n 2 momentin mukaan äänen enemmistöllä; valiokunnan mukaan kyseinen menettely soveltuisi myös EU:n perussopimuksiin.⁴⁷ Edellä on kuitenkin kuvattu, miten EU-jäsenyydessä ei ole kyse pelkästä kansainvälisoikeudellisesta aktista vaan valtiosääntöä koskevasta monitahoisesta kokonaisuudesta. Tulee siten epäillä, onko EU-jäsenyyden kokonaisuudessa kyse sellaisesta kansainvälisestä velvoitteesta, joka voidaan irtisanoa eduskunnan yksinkertaisella enemmistöllä. EU-oikeus ei tältä osin ole määräävä, sillä SEU 50 artiklan mukaan eroilmoituksen jättäminen määräytyy yksinomaan kansallisen valtiosäännön nojalla. Eroilmoitus voidaan sinänsä peruuttaa siihen asti, kunnes ero tulee voimaan.⁴⁸

Valiokunnan näkemys eromenettelystä on EU-klausuulin kannalta varsin kyseenalainen. Perustuslakiin tuotiin viittaus unionijäsenyyteen siksi, että jäse-

43. Ks. varhaisesta käytännöstä Jääskinen 2001, s. 603–619, 609 alkaen.

44. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen perustuslain muuttamisesta 60/2010 vp, s. 35.

45. Perustuslakivaliokunnan mietintö 9/2010 vp (HE 60/2010 vp), s. 8. Ks. myös perustuslakivaliokunnan mietintö 3/2011 vp (LJL 3/2011 vp) Lepäämässä oleva ehdotus Suomen perustuslain muuttamisesta), s. 2.

46. PeVM 9/2010 vp, s. 10.

47. PeVM 9/2010 vp, s. 10.

48. Asia C-621/18 Andy Wightman ym. v. Secretary of State for Exiting the European Union ym., ECLI:EU:2018:999.

nyydellä on ”tiivi[s] ja laaja-alai[nen]” merkitys valtiosäännön kokonaisuudelle.⁴⁹ Jo valtiosääntökomitea 1992 katsoikin, että jos EU-jäsenyys olisi mainittu nimenomaisesti hallitusmuodossa, kyseinen säännös olisi ”myös kumottava perustuslain säätämisyjärjestyksessä – – [mikä] vaikeuttaisi siitä [EU:sta] eroamista”.⁵⁰ Myös Salmisen näkemystä, jonka mukaan EU-klausuulin voimassa ollessa SEU 50 artiklan mukaisen eroilmoituksen jättäminen unionille olisi perustuslainvastaista, on pidettävä loogisena.⁵¹ Perustuslakivaliokunnankin mukaan EU-ero johtaisi välttämättä perustuslain muutoksiin.⁵² Näin ollen, ja jotta perustuslain 1 §:n 3 momentin tavoitteet tulisivat täysimääräisesti turvatuiksi, on johdonmukaista edellyttää EU-klausuulin muuttamista osana mahdollisen eroilmoituksen tekemistä unionille.⁵³

5. Federatiivisen valtiunionin aika

Edellä kuvatusti Suomesta on tullut EU-jäsenyyden myötä federatiivisen valtiunionin jäsen. Jäsenyyden vaikutukset oikeusjärjestelmään ovat moninaiset ja jatkuvat. Kuuluisassa englantilaisessa tuomioistuinratkaisussa *Bulmer* vastaan *Bollinger* vuodelta 1974 todetaan EU-oikeuden olevan kansallisen oikeusjärjestelmän näkökulmasta kuin ”nouseva vuorovesi, joka täyttää joet ja salmet, ja jota ei voi pysäyttää”.⁵⁴ Kyseisen välittömästi Iso-Britannian jäsenyyden voimaantulon jälkeen annetun ratkaisun perusteella olisi kuitenkin virhe mieltää, että EU-oikeuden suhde kansalliseen oikeusjärjestykseen pelkistyy banaalisti ”säädestulvaan”. Vuorovesimetaforan voidaan nähdä ilmentävän EU-jäsenyyttä monisyytemmin. Kun EU-oikeudellinen vuorovesi välillä nousee unionin vahvasti sääntelemän alan soveltamistilanteessa ja toisinaan taas laskee silloin, kun ollaan kansallisen oikeuden sääntelemän kysymyksen piirissä, tulee federatiivisen valtiosääntö näkyväksi kotimaisenkin oikeusjärjestelmän rannikolla.

Jokaiseen federatiiviseen oikeusjärjestykseen sisältyy vertikaalisten toimivaltakonfliktien mahdollisuus. EU:ssakin eräät jäsenvaltiot ovat toisinaan avoi-

49. HE 60/2010 vp, s. 34.

50. Valtiosääntökomitea 1992:n mietintö, s. 9. Ks. myös valtiosääntökomitea 1992:n mietintö, s. 419.

51. Janne Salminen, *Yhä läheisempään liittoon? Tutkielmia valtiosäännön integraationormin sisällöstä ja vaikutuksista*. Turun yliopisto 2015, s. 135.

52. Ks. mm. PeVM 9/2010 vp, s. 10 sekä oikeusministeriön Mietintöjä ja lausuntoja 9/2010: Perustuslain tarkistamiskomitean mietintö, s. 67–68.

53. Eri asia on, että erosta voitaisiin järjestää myös neuvoa-antava kansanäänestys, mihin ei kuitenkaan ole suoranaista oikeudellista velvoitetta.

54. *HP Bulmer Ltd v J Bollinger SA* [1974] ch 401, 418, Denning, LJ (“an incoming tide [which] flows into the estuaries and up the rivers [and] cannot be held back”) (suom. PP).

mesti katsoneet unionin ylittäneen toimivaltansa muun ohella jäsenvaltioiden tuomioistuinjärjestelmien riippumattomuuden, rahapolitiikan talouspoliittisten seurauksien tai yhteisillä ulkorajoilla tapahtuvan maahantulon sääntelyn osalta. Vertailevan valtiosääntöoikeuden ja -historian tutkimuksen perusteella tällaiset konfliktit ovat verrattain tyypillisiä federatiivisissa valtiounioneissa niiden ensimmäisinä vuosikymmeninä.⁵⁵ EU on nykyisten perussopimusten muodossaan vielä verrattain nuori toimija. Ajoittaiset jännitteet eivät siten näyttäydy poikkeuksellisina. Vaikka samalla avoimet konfliktit ovat EU:ssa toiminnan kokonaisuuteen suhteutettuna harvinaisia, on jokainen niistä unionille suuri haaste. Viime vuosina unionioikeuden virtaukset ovat toisinaan yltyneet varsin myrskyisiksi.

Kotimaisessa oikeusjärjestelmässä siirtymä federatiivisen valtiunionin jäseneksi on sujunut laajassa katsannossa verrattain kivuttomasti. Viranomaiset ja tuomioistuimet ovat kysyneet soveltamaan EU-oikeutta, komission Suomeen kohdistamat satunnaiset rikkomusmenettelyt ovat olleet verrattain tavanomaisia suhteessa muihin jäsenvaltioihin, ja EU-oikeusliittännäisiä valtiosääntöisiä hankauksia on ollut rajallisesti – ainakin aivan viime aikoihin asti. Toisin kuin eräiden muiden jäsenvaltioiden tuomioistuimet suomalaiset tuomioistuimet eivät ole avoimesti kyseenalaistaneet EUT:n ratkaisujen perusteita tai auktoriteettia. Toki löytyy joitain tapauksia, joiden yhteensopivuudesta EUT:n ennakkoratkaisun kanssa voidaan olla montaa mieltä.⁵⁶ Kaiken kaikkiaan tuomioistuimet ovat kuitenkin pystyneet omaksumaan EU-jäsenyyden myötä niille annettun roolin paitsi kotoperäisen lain tulkitsijoina myös unionin oikeuden toteutumista valvovina EU-tuomareina.⁵⁷

Hankalimmat tilanteet unionioikeuden ja kansallisen järjestelmän virtauksien yhteentörmäyksessä ovatkin liittyneet EU-asioiden käsittelyyn eduskunnassa. Yhtäältä niin sanotun elvytyspaketin käsittelyssä vuonna 2021 perustuslakivaliokunta pyrki asiallisesti arvioimaan unionin toimien lainmukaisuutta, vaikka tehtävä kuuluu unionissa varsin yksiselitteisesti EUT:lle.⁵⁸ Valiokunta

55. Ks. vertailevasti Leslie Friedman Goldstein, *Constituting Federal Sovereignty: The European Union in Comparative Context*. The Johns Hopkins University Press 2001. Ks. Yhdysvaltojen ensimmäisistä vuosikymmenistä Pekka Pohjankoski, *Federal Coercion and National Constitutional Identity in the United States 1776–1865*. *American Journal of Legal History* 56(3) 2016, s. 326–358.

56. Ks. esim. Pekka Pohjankoski, KKO 2023:35 – Päiväsakkorangaistuksen EU-oikeuden mukaisuus. *Lakimies* 3–4/2024, s. 545–550.

57. Ks. mm. asia C-119/23 *Virgilijus Valančius v. Lietuvos Respublikos Vyriausybė*, ECLI:EU:C:2024:653, kohta 48.

58. Ks. perustusvaliokunnan lausunto 16/2020 vp (E 64/2020 vp Valtioneuvoston selvitys: EU:n elpymissuunnitelma; MFF+ ja elpymisväline) ja perustuslakivaliokunnan lausunto 14/2021 vp (HE 260/2020 vp Euroopan unionin omien varojen järjestelmästä annetun neuvoston päätöksen (EU, Euratom) 2020/2053 hyväksymisestä). Ks. EUT:n toimivallasta mm. asia 314/85 *Foto-Frost v. Hauptzollamt Lübeck-Ost*, ECLI:EU:C:1987:452 ja perustusvaliokunnan lausunto

katsoi, että elvytyspaketille ei ollut osoitettavissa asianmukaista oikeusperustaa, minkä vuoksi paketin hyväksyminen konstruointiin valiokunnassa ”merkittäväksi toimivallan siirroksi” unionille. Ei ole täysin selvää, miten kyseinen menettely ratkaisi väitetyn EU-oikeusperustan riittämättömyyden. Eduskunnan määränemismistöllä toteutettua hyväksymistä ei voida nähdä ”poikkeuslakina”, jolla Suomi avaisi EU:lle mahdollisuuden toimia omien perussopimustensa vastaisesti. EU-oikeus ei tällaista mahdollisuutta tunne.⁵⁹ Toisaalta vuonna 2024 säädettyyn niin sanottuun käännetyksilakiin jäi eduskunnan valiokuntien käsittelyn jälkeenkin EU-oikeuden kanssa ristiriidassa olevia elementtejä, joita ei katsottu tarpeelliseksi kovin syvällisesti problematisoida.⁶⁰ Tällä kertaa kyseessä oli muodollisestikin niin sanottu poikkeuslaki, jolla ei kuitenkaan voida federatiivisen valtiosäännön piirissä tehdä poikkeuksia EU-oikeuteen.

Vertikaalisissa konfliktitilanteissa EU-oikeus ei ole hampaaton. Yhtäältä EU-oikeuden suora sovellettavuus, välitön vaikutus ja ensisijaisuus mahdollistavat EU-säännöksiin täytäntöönpanon jäsenvaltioiden tuomioistuimissa kansallisesta implementoinnista riippumatta. Toisaalta jäsenvaltioille voidaan määrätä sanktioita. Komissio on viime vuosina nostanut rikkomuskanteita myös poliittisesti herkemmissä asiaryhmissä silloin, kun on ollut aihetta katsoa jäsenvaltion tietoisesti rikkovan EU-oikeuden peruseriaatteita, ja EUT on määrännyt huomattavia taloudellisia seuraamuksia.⁶¹ Niin sanotun oikeusvaltiokriisin aikana komissio ja neuvosto ovat myös käyttäneet vipuvoimana EU-budjetista suoritettavien maksujen jäädyttämistä eräiltä jäsenvaltioilta.⁶² Oikeusvaltiollisuus EU:ssa ei kuitenkaan lähtökohtaisesti perustu sanktioiden, saati voimankäytön, uhkaan vaan lain järjestelmälliseen sitovuuteen. Myrskyisissä virtauksissa EU-oikeus on kartta, joka osoittaa, miten erimielisyydet yhteisistä säännöistä ratkaistaan laillisin menettelyin.

Lopuksi: Jos EU-oikeuden virtaukset käyvät ylivoimaisiksi, perussopimukset toki antavat jäsenvaltiolle mahdollisuuden siirtyä sivuun integraation virrasta ja vetäytyä unionista. Brexitin valossa EU-eroa ei voi suositella ainakaan Suomelle.

37/2018 vp (valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi uudistusten tukiohjelman perustamisesta), s. 8.

59. Ks. mm. Allan Rosas – Juha Raitio – Pekka Pohjankoski, EU-sääntöjen noudattamista valvotaan tuomioistuimissa. HS Vieraskynä 15.9.2021.

60. Väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyin maahantulon torjumiseksi annettu laki (482/2024). Ks. käsittelystä EU-oikeuden kannalta perustuslakivaliokunnan lausunto 26/2024 vp (HE 53/2024 vp laiksi väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyin maahantulon torjumiseksi), kohdat 56–64 ja hallintovaliokunnan mietintö 15/2024 vp (HE 53/2024 vp), s. 12–16.

61. Ks. mm. Pekka Pohjankoski, Bolstering federal execution of EU law: Case C-123/22 Commission v. Hungary (Reception of applicants for international protection II). Maastricht Journal of European and Comparative Law 32(1) 2025, s. 89–100.

62. Ks. Thu Nguyen, How Much Money is a Lot of Money? The Recovery Fund and the Battle over Rule of Law in Poland. Verfassungsblog 17.9.2021 osoitteessa <https://verfassungsblog.de/how-much-money-is-a-lot-of-money/>.

Pienelle jäsenvaltiolle on turvallisempaa luovia eurooppalaisissa virtauksissa kuin navigoida yksin kansainvälisen järjestelmän oikeudellisia vesiä, jotka näyttäytyvät enenevästi sameina ja karikkoisina. Tuoreen yhteiskunnan turvallisuusstrategian mukaan ”Euroopan unioni on Suomen tärkein poliittinen ja taloudellinen viitekehys ja arvoyhteisö”.⁶³ EU:n perustavanlaatuinen sitoutuminen länsimaisen oikeusvaltion periaatteisiin on globaalien toimijoiden tarkastelussa vuonna 2025 valitettavan harvinaista. Vaikka EU:lla on lukuisia omia haasteita ratkottavanaan, vaikuttaa EU-oikeuden virtaus Suomelle varsin sopivalta valtiosääntöiseltä uomalta, jonka kautta kanavoida kansakunnan tavoitteita eurooppalaisten ja globaaleiden ongelmien voittamiseksi – nyt ja tulevaisuudessa.

63. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2025. Valtioneuvoston julkaisuja 2025:1, s. 17.